

Sbírka zákonů a mezinárodních smluv

ČESKÁ REPUBLIKA

Zpřístupněna dne 23. dubna 2024

Nález Ústavního soudu č. 101/2024 Sb.

**Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/23
ve věci návrhu na zrušení § 2958 věty druhé
zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**

101

NÁLEZ**Ústavního soudu
ze dne 13. března 2024****sp. zn. Pl. ÚS 27/23 ve věci návrhu na zrušení § 2958
věty druhé zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník****Jménem republiky**

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 27/23 dne 13. března 2024 v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Josefa Fialy, Milana Hulmáka, Jaromíra Jirsy, Veroniky Křesťanové, Zdeňka Kühna, Tomáše Lichovníka, Kateřiny Ronovské (soudkyně zpravodajky), Jana Svatoně, Pavla Šámala, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře, Jana Wintra a Daniely Zemanové o návrhu Okresního soudu ve Vyškově na zrušení věty druhé § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, za účasti Parlamentu České republiky, za který jednají Poslanecká sněmovna a Senát, jako účastníka řízení a vlády, zastoupené ministrem spravedlnosti, a veřejného ochránce práv jako vedlejších účastníků řízení,

takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I.

Vymezení věci

1. Návrhem podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), který byl Ústavnímu soudu doručen dne 18. 4. 2023, se Okresní soud ve Vyškově (dále jen „okresní soud“ nebo „navrhovatel“) domáhá zrušení věty druhé § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
2. Okresní soud uvedl, že podává návrh na zrušení napadeného ustanovení v souvislosti s řízením vedeným pod sp. zn. 6 C 337/2022, v němž se žalobce domáhá po žalovaném zaplacení částky 117 344 Kč jako náhrady nemajetkové újmy na zdraví. Navrhovatel konstatoval, že v tomto řízení musí při svém rozhodování aplikovat § 2958 občanského zákoníku, jehož větu druhou považuje za rozpornou s ústavním pořádkem.
3. Navrhovatel tedy napadá pouze část § 2958 občanského zákoníku, který Ústavní soud cituje pro úplnost celý, přičemž napadená věta druhá je zvýrazněna:

„§ 2958

Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění.
Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“

II.

Argumentace navrhovatele

4. Navrhovatel má za to, že stanoví-li soud náhradu újmy podle napadeného ustanovení, tzn. podle zásad slušnosti, má dvě možnosti. Buď bude postupovat podle subjektivního vnímání poškozeného, a potom budou poskytované náhrady nahodilé a nepředvídatelné, nebo k nim přistoupí z objektivního hlediska. Protože byla zrušena vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb., (dále jen „vyhláška č. 440/2001 Sb.“), postupují nyní obecné soudy „objektivním způsobem“ podle „Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)“ (dále jen „Metodika“).
5. Rozpornost napadeného ustanovení s ústavním pořádkem navrhovatel spatřuje ve dvou rovinách. Přímou ve vztahu k větě druhé § 2958 občanského zákoníku konstatuje, že jelikož napadené ustanovení není samo o sobě možné předvídatelně aplikovat, je rozporné s principem předvídatelnosti práva, právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování, tedy s principy právního státu [k nim odkázal na náleží sp. zn. I. ÚS 420/09 ze dne 3. 6. 2009 (N 131/53 SbNU 647); všechna odkazovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>].
6. To je spojeno s druhou rovinou namítané protiústavnosti, a to s vyplněním právě zmíněného ústavního nedostatku Metodikou. Podle názoru navrhovatele si byl i zákonodárce, soudě podle důvodové zprávy k napadenému ustanovení, vědom, že soudy nemohou rozhodovat o náhradě újmy bez prováděcího předpisu nebo jiného podkladového materiálu, na jehož základě by byla prováděna „kvanitifikace“ nemajetkových újem předvídatelným způsobem. Záměrně vytvořené „vakuum“ sloužilo pro to, aby skupina „zainteresovaných osob“ mohla vytvořit Metodiku jako „středobod aplikace“ § 2958 občanského zákoníku. Metodika však představuje komerční produkt, vytvořený bez zmocnění či veřejné kontroly, který „samozvaně obešel zákonodárce“.
7. Navrhovatel připomněl, že Metodika není právní předpis přijatý transparentním procesním postupem. Její závaznost plyne z hierarchického uspořádání soustavy obecných soudů, v níž byla někdy i nestandardními způsoby prosazována (mj. publikací ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 63/2014 a sp. zn. Cpjn 14/2014 a na webových stránkách Nejvyššího soudu). Ačkoli se o Metodice běžně hovoří jako o „Metodice Nejvyššího soudu“, jde o označení nesprávné, nepodložené vytvářející dojem, že je Metodika zaštitěna autoritou Nejvyššího soudu jako jejím domnělým autorem. Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu ji však jen „vzalo na vědomí“. Samotný text Metodiky obsahuje i další zavádějící informace. Existuje ve více podobách – ve verzi umístěné na webových stránkách Nejvyššího soudu, kde se promítají netransparentně prováděné, nikým neautorizované aktualizace, a ve verzi „sbírkové“, která zůstává neměnná a je z webových stránek Nejvyššího soudu taktéž přístupná. Nejvyšší soud existenci dvou verzí Metodiky ani nesprávnosti v ní obsažené nijak nezohledňuje (srov. jeho rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2207/2020 ze dne 24. 2. 2022, publikovaný pod č. 7/2023 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo analytický dokument sp. zn. Tpjn 4/2022).
8. I judikatura Ústavního soudu (zejm. náleží sp. zn. I. ÚS 1010/22 ze dne 8. 3. 2023) Metodiku pojímá jako „odrazový můstek“ pro úvahy obecných soudů, čímž posiluje její faktickou závaznost, navzdory výše uvedeným nedostatkům. Vzhledem k tomu, že judikatura obecných soudů ve značné míře z Metodiky vychází, není možné protiústavní stav vyřešit zaujetím sjednocovacího stanoviska Nejvyššího soudu, protože v něm by se opět zprostředkovaně odrážela soudní rozhodnutí založená na Metodice.

III.

Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

9. Návrh byl zaslán podle § 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu oběma komorám Parlamentu, které jsou oprávněny jednat jeho jménem [§ 9 zákona č. 300/2017 Sb., o zásadách jednání a styku Poslanecké sněmovny a Senátu mezi sebou a navenek a o změně zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů, (stykový zákon)]. Zároveň byl podle § 69 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu zaslán také vládě a veřejnému ochránci práv, tedy subjektům oprávněným vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci.
10. Předsedkyně Poslanecké sněmovny Markéta Pekarová Adamová shrnula průběh legislativního procesu a uvedla, že zákon byl schválen potřebnou většinou poslanců Poslanecké sněmovny, podepsán příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášen. Zákonodárny sbor jednal v přesvědčení, že přijatý zákon je v souladu s Ústavou a dalšími právními předpisy.
11. Senát ve vyjádření předsedy Miloše Vystrčila popsal legislativní proceduru a projednávání návrhu občanského zákoníku v této komoře Parlamentu. Uvedl, že až na výjimky nebyla při projednání rozebírána konkrétní témata či samostatné oblasti úpravy. Otázka náhrady újmy proto nebyla předmětem diskuse. Uzavřel, že návrh zákona byl Senátem přijat v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.
12. Vláda vstoupila do řízení jako vedlejší účastnice a navrhla zamítnutí návrhu. Rozhodnutí, jak budou v konkrétním případě zásady slušnosti zohledněny, náleží podle jejího názoru soudům. Současná právní úprava se záměrně odklonila od dřívější koncepce, neboť má vést k poskytování plné náhrady za utrpěnou újmu se zohledněním všech relevantních okolností konkrétního případu. Vláda připustila, že z požadavku individualizace nezbytně plyne jistá míra nepředvídatelnosti, protože i typově stejná újma na zdraví může v případě dvou osob v odlišném postavení způsobit zcela rozdílné následky. Jen proto však § 2958 občanského zákoníku není v rozporu s principy právní jistoty a předvídatelnosti práva a soudního rozhodování. Soudní praxe ostatně nebyla ponechána bez jakéhokoliv „odrazového můstku“. Lze vycházet jednak z rozhodnutí učiněných za dřívější právní úpravy, jednak z Metodiky coby vodítka pro soudní praxi. Její existence a okolnosti vzniku nemohou způsobit protiústavnost napadeného ustanovení. Rovněž zpochybnila tvrzení navrhovatele, že jsou obecné soudy *via facti* rozhodovací praxí Nejvyššího soudu nuceny podřídít se Metodice. Stanovení objektivizace nemajetkové újmy prováděcím právním předpisem, jak ho prosazuje navrhovatel, by opětovně nastolilo problém ingerence exekutivy do soudního rozhodování jako za účinnosti vyhlášky č. 440/2001 Sb.
13. Veřejný ochránce práv vstoupil do řízení v postavení vedlejšího účastníka a podpořil návrh na zrušení uvedeného ustanovení. Posuzování nemajetkové újmy výhradně podle zásad slušnosti není podle jeho názoru v souladu s požadavky právního státu, konkrétně s požadavkem právní jistoty a předvídatelnosti práva. Napadené ustanovení je příliš obecné a neurčité, neobsahuje žádná kritéria pro určování náhrady nemajetkové újmy ani nepředpokládá existenci jiného (prováděcího) právního předpisu. Nutnost podrobnější úpravy odškodňování dokládá existence Metodiky. Svými důsledky napadené ustanovení odporuje zásadě ochrany slabší strany, která je integrální součástí občanského zákoníku. Metodika způsobuje tristní postavení poškozených a naopak značně posiluje pozici škůdců. Metodika je jako „parapravní dokument“ nezměnitelná a nezrušitelná standardními právními prostředky a nemůže být ani podrobena testu ústavnosti. Uvádí v omyl jak právní laiky, tak právní profesionály a státní orgány a umožňuje netransparentní a nekontrolované zapojení soukromých subjektů do sféry, která má být regulována státem. Nově vytvořené znalecké odvětví neodpovídá žádné z odborných způsobilostí, jež mohou lékaři získat v rámci existujících zdravotnických oborů. V dalších podrobnostech odkázal na svou zprávu o šetření sp. zn. 6709/2019/VOP ze dne 22. 2. 2021.

14. Navrhovatel reagoval replikou na vyjádření vlády. Konstatoval, že tvrzení vlády o interpretaci zásad slušnosti soudy podle okolností jednotlivých případů nemá oporu v realitě. Ani předpoklad, že bude poškozeným přiznávána plná náhrada újmy, se nenaplnil v praxi, neboť objem vyplaceného plnění na náhradě újmy dle České kanceláře pojistitelů klesá navzdory růstu „hodnoty bodu“ v aktualizovaných verzích Metodiky. Také z kazuistik uvedených v replice vyplývá, že namísto deklarovaného úplnějšího odškodnění je poškozeným za použití Metodiky přiznávána na náhradě újmy i výrazně nižší částka, než jaká by jim náležela podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. Navrhovatel dále zopakoval řadu námitek, proč považuje existenci a používání Metodiky za neslučitelné s ústavním pořádkem.

IV.

Podmínky řízení

15. Návrh splňuje všechny zákonem požadované náležitosti a je přípustný podle § 66 zákona o Ústavním soudu. V rámci posouzení podmínek řízení byl Ústavní soud dále povinen zkoumat, zda byl návrh podán oprávněným navrhovatelem. Aktivní legitimace soudu k podání návrhu na přezkum ústavnosti konkrétních ustanovení zákona je podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, potažmo § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, dána jen tehdy, dospěje-li soud k závěru, že zákon (popř. jeho část), jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem.
16. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vychází z toho, že řízení zahájené podle čl. 95 odst. 2 Ústavy není abstraktním přezkumem ústavnosti, ale je vedeno v úzkém rámci soudního rozhodování konkrétního případu [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 34/10 ze dne 24. 7. 2012 (N 130/66 SbNU 19; 284/2012 Sb.), bod 32]. Proto se aktivní legitimace soudu podat návrh na zrušení zákona nebo jeho ustanovení odvíjí od předmětu řízení a právní kvalifikace věci. Soud může podat návrh na zrušení pouze takového zákona (nebo jeho dílčích ustanovení), který má přímo (bezprostředně) použít při řešení probíhajícího řízení. Podmínka přímého (bezprostředního) použití je splněna, pokud je aplikace daného zákona (nebo jeho jednotlivého ustanovení) nezbytná, nevyhnutelná, není jen hypotetická nebo daná širšími souvislostmi věci [viz např. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 ze dne 23. 10. 2000 (U 39/20 SbNU 353) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 20/05 ze dne 28. 2. 2006 (N 47/40 SbNU 389; 252/2006 Sb.)].
17. Ústavní soud z předloženého spisu okresního soudu ověřil skutečnosti, které navrhovatel kuse uvedl v návrhu ve prospěch své aktivní legitimace, totiž že má rozhodnout ve věci náhrady újmy na základě žaloby o zaplacení částky 117 344 Kč. Ze spisu okresního soudu plyne, že rozhoduje o žalobě žalobce, který vystupoval jako poškozený v trestním řízení vedeném proti žalovanému jako obžalovanému. Ten byl trestními soudy pravomocně shledán vinným z trestného činu ublížení na zdraví a výtržnictví, kterých se měl dopustit za účinnosti občanského zákoníku. V trestním řízení soud rozhodl o povinnosti obžalovaného zaplatit poškozenému náhradu újmy v rámci adhezního řízení, ve zbytku požadovaného nároku však poškozeného (tedy žalobce v řízení před okresním soudem) odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. Podle žaloby (ve znění jejího doplnění) si žalobce nárokuje náhradu zčásti ve formě bolestného, zčásti za psychické útrapy způsobené ublížením na zdraví a léčbou vzniklých zranění.
18. Tato zjištění jsou dostatečná pro závěr, že navrhovatel pro rozhodnutí věci musí přímo aplikovat § 2958 občanského zákoníku, a je tak dána jeho aktivní legitimace k podání návrhu na přezkum ústavnosti jeho věty druhé.

V.

Další průběh řízení před Ústavním soudem

19. Usneseními ze dne 11. 10. 2023 a ze dne 22. 11. 2023 Ústavní soud k námitkám podjatosti vzneseným navrhovatelem rozhodl, že soudkyně Kateřina Ronovská a soudce Pavel Šámal nejsou vyloučeni z projednání a rozhodování věci. Navrhovatel následně opakovaně vznesl námitku podjatosti proti soudci Pavlu Šámalovi. Dne 13. 3. 2024 Ústavní soud posoudil druhou námitku podjatosti a usnesením rozhodl, že soudce Pavel Šámal není vyloučen z projednání a rozhodování věci.
20. Ústavní soud rozhodl o návrhu bez nařízení ústního jednání, neboť neprováděl dokazování ve smyslu § 44 věty první zákona o Ústavním soudu a od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci.

VI.

Vlastní posouzení věci

VI. a)

Přezkum procedury přijetí napadeného ustanovení

21. Ústavní soud dříve, než přistoupil k posouzení ústavnosti napadeného ustanovení z věcného hlediska, posoudil v souladu s § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., zda bylo napadené ustanovení přijato v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Navrhovatel, další účastník ani vedlejší účastníci řízení žádné nedostatky zákonnodárného procesu neuvedli a ani v řízení před Ústavním soudem nevyvstaly o ústavnosti napadeného ustanovení žádné pochybnosti.

VI. b)

K rozsahu přezkumné činnosti Ústavního soudu v této věci

22. Ústavní soud je vázán výrokem rozhodnutí požadovaným v návrhu (petitem) [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 38/23 ze dne 6. 12. 2023 (12/2024 Sb.), bod 49, nebo sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), bod 16]. V případě konkrétní kontroly ústavnosti tak nemůže rozhodnout o protiústavnosti jiné části zákona, která nebyla návrhem napadena, a zrušit ji pro rozpor s ústavním pořádkem.
23. Toto omezení – co do výroku rozhodnutí Ústavního soudu – však nebrání tomu, aby Ústavní soud posuzoval napadenou větu druhou § 2958 občanského zákoníku nikoli samostatně a izolovaně, nýbrž v logickém a významovém celku, který tvoří společně s větou první § 2958 občanského zákoníku. Jiný postup by nebyl s ohledem na koncepci poskytování náhrady nemajetkové újmy na zdraví a konstrukci § 2958 občanského zákoníku ani možný.
24. Jazykové vyjádření § 2958 občanského zákoníku připouští výklad, že věta první obsahuje primární pravidlo pro odčinění nemajetkové újmy na zdraví (poskytnutí peněžité náhrady plně vyvažující vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy) a věta druhá (rozhodování podle zásad slušnosti) až pravidlo sekundární. Ústavní soud však připomíná, že jazykový výklad představuje jen prvotní přiblížení se významu normy [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)]. Nemá proto za to, že lze větu první a větu druhou § 2958 občanského zákoníku výše popsaným způsobem oddělit, ačkoli by to jazykový výklad umožňoval. Obě věty § 2958 občanského zákoníku je nutné interpretovat podle jejich smyslu a účelu jako jeden významový celek [shodně Doležal, T., Melzer, F. § 2958 (Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení) in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX, § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 998, bod 30]. Pouze tak je možné interpretaci zjistit význam právní normy obsažené v napadeném ustanovení a tu podrobit ústavnímu přezkumu. Z tohoto východiska vychází věcný přezkum napadeného ustanovení, který následuje.

25. Ani skutečnost, že Metodika ve své preambuli uvádí, že její aplikací dochází k „naplnění zásad slušnosti ve smyslu § 2958 o. z.“ (viz bod IV preambule Metodiky, citováno podle znění publikovaného na webových stránkách Nejvyššího soudu), a že i Nejvyšší soud ve své judikatuře spojuje Metodiku s (navrhovatelem napadenou) větou druhou (srov. usnesení sp. zn. 8 Tdo 190/2017 ze dne 20. 9. 2017, publikované pod č. 39/2018 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, bod 33; rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2207/2020, bod 14; nebo rozsudek sp. zn. 25 Cdo 1361/2021 ze dne 15. 12. 2021, publikovaný pod č. 90/2022 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, bod 11), sama o sobě nevyvrací, že věta první a věta druhá tvoří jeden významový celek.

VI. c)

Věcný přezkum – obecná ústavněprávní východiska

26. Každá právní úprava musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, respektive jsou z něj odvoditelné. Na právní normy je nutno klást také požadavky obsahové, neboť v materiálním právním státě založeném na myšlence spravedlnosti představují základní práva korektivů jak obsahu právních norem, tak i jejich interpretace a aplikace [nález sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215), jehož závěry Ústavní soud převzal též v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), bod 31]. Současně však Ústavní soud opakovaně varoval před excesivním lpěním na požadavcích na přesnost a dostatečnou konkrétnost formulace právního předpisu. Jistá míra neurčitosti je naopak nezbytnou vlastností každé právní normy [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 28/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 63/69 SbNU 187; 176/2013 Sb.), bod 25, a sp. zn. Pl. ÚS 98/20 ze dne 27. 4. 2021 (N 86/105 SbNU 381; 206/2021 Sb.), bod 34].
27. Také Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) obecně při interpretaci Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) vyžaduje, aby zákon (v širším pojetí právo – *law*) byl formulován s dostatečnou přesností tak, aby umožňoval jeho adresátům v rozsahu přiměřeném okolnostem předvídat – v případě potřeby s vhodným poradenstvím – důsledky konkrétního jednání (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP *Vavříčka a další proti České republice* ze dne 8. 4. 2021, stížnost č. 47621/13 a další, bod 266). Nicméně určitá míra neurčitosti při formulaci právních předpisů je akceptovatelná. ESLP připouští, že absolutní přesnost ve formulování právních předpisů a snaha jí dosáhnout mohou vést k přílišné rigiditě. Mnohá právní ustanovení tak jsou formulována způsobem, který je ve větší či menší míře neurčitý a jehož interpretace a aplikace jsou otázkou praxe (např. rozsudek ESLP *Klaus Müller proti Německu* ze dne 19. 11. 2020, stížnost č. 24173/18, bod 50).
28. Ne všechna pravidla chování a právní pojmy je vhodné či možné přesně naformulovat. Naopak, některé oblasti právní úpravy pro svou povahu vyžadují nastavit právní rámec spíše pomocí účelu, kterého má být dosaženo, jakož i principů a cílů, které potom soudy a státní orgány uvádějí v život aplikační činnosti (blíže viz nález sp. zn. Pl. ÚS 98/20, bod 34).
29. Důvodem protiústavnosti ustanovení právního předpisu zásadně nejsou případné potíže při jeho výkladu [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 8/08 ze dne 8. 7. 2010 (N 137/58 SbNU 115; 256/2010 Sb.), část V]. Neposkytuje-li ustanovení pro některé situace jazykově jednoznačnou odpověď, neznamená to samo o sobě jeho protiústavnost, ale za pomoci dalších výkladových metod je třeba hledat smysl a účel interpretovaného zákonného ustanovení. Požadavek na míru určitosti právní úpravy se liší v různých oblastech práva. Nejvyšší je v právu trestním (zásada *nulla poena sine lege certa*), v oblasti soukromého práva je však přípustná (a často nutná) výrazně obecnější úprava, a to především s ohledem na „pestrost“ v oblasti soukromého života.

VI. d)

Věcný přezkum – aplikace ústavněprávních východisek na projednávanou věc

30. Napadené ustanovení upravuje náhradu nemajetkové újmy na zdraví, tj. odčinění újmy na přirozeném právu člověka, které požívá zvláštní ochrany, včetně ochrany ústavněprávní. Ústavní soud si je vědom, že život a zdraví patří k nejdůležitějším právem chráněným statkům. Tomu odpovídá i hodnotové (právně-politické) rozhodnutí zákonodárce, aby byla těmto statkům poskytnuta co nejširší a nejefektivnější ochrana.
31. Podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Tím je chráněna tělesná a duševní integrita člověka, jejíž základní součástí je zdraví jednotlivce. Zásahem do zdraví je způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby (a to i choroby, resp. poruchy psychické), jakož i pouhé způsobení bolesti. Z práva na ochranu tělesné a duševní integrity plyne princip plné náhrady majetkové i nemajetkové újmy tomu, kdo utrpěl újmu na zdraví, někdy též označovaný jako princip plného odškodnění (nález sp. zn. I. ÚS 2410/23 ze dne 20. 12. 2023, bod 32 a násl.). Tím je mj. zdůrazněno, že zásadně nemá dojít ke snižování takové náhrady, a zároveň, že má být náhrada poskytnuta ve společensky akceptované výši (byť tyto mantinely jsou velmi široké a umožňují značný prostor pro úvahu soudu). Ústavní soud se k povinnosti škůdce poskytnout poškozenému plnou náhradu za veškeré utrpěné majetkové a nemajetkové újmy přihlásil opakovaně [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 17, sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 42, nebo sp. zn. I. ÚS 2370/22 ze dne 21. 2. 2023, bod 18]. Poukázal přitom i na skutečnost, že tělesná a duševní integrita jednotlivce je chráněna též čl. 8 Úmluvy chránícím soukromý život, který v pojetí ESLP zahrnuje i tělesnou a duševní integritu jedince (viz např. rozsudek ve věci *Miličević proti Černé Hoře* ze dne 6. 11. 2018, stížnost č. 27821/16, bod 54). Vedle negativních závazků (ochrany před zásahy ze strany státu) vyžaduje naplnění čl. 8 Úmluvy i přijetí pozitivních opatření na ochranu chráněných hodnot v horizontálních vztazích. Takovými opatřeními jsou i občanskoprávní prostředky náhrady újmy v případě zásahu do sféry chráněné čl. 8 Úmluvy (srov. rozsudek velkého senátu ESLP *Söderman proti Švédsku* ze dne 12. 11. 2013, stížnost č. 5786/08).
32. Dnes platný a účinný občanský zákoník vychází při odškodňování újmy na zdraví z koncepce, že se poškozenému odčiní majetkové i nemajetkové újmy, včetně duševních útrap (§ 2956 občanského zákoníku). Došlo tak k podstatné koncepční změně oproti právní úpravě účinné do konce roku 2013, kdy byl určující tzv. etiologický přístup, vycházející z klasifikace bolestivých stavů podle postižení jednotlivých orgánů či částí těla a vyjadřující míru bolesti jako tělesného a duševního strádání (viz blíže Doležal, T., Melzer, F., in Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*, opětovně citováno, s. 1009; obdobně i rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1361/2021, bod 13). Od nabytí účinnosti občanského zákoníku se stanovování výše náhrady újmy ve vztahu ke snížení společenského uplatnění nově hodnotí podle toho, jakým způsobem se poškození zdraví projeví v (budoucím) životě člověka (poškozeného v konkrétním případě).
33. Do nabytí účinnosti občanského zákoníku (do konce roku 2013) byla výše náhrady újmy na zdraví určována na základě § 444 odst. 1 a 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a jeho podzákoného prováděcího předpisu – vyhlášky č. 440/2001 Sb. Tato koncepce byla opakovaně předmětem kritiky Ústavního soudu i právní doktríny. Proto byla vyhláška č. 440/2001 Sb. v souvislosti s rekodifikací zrušena (viz bod 237 v § 3080 občanského zákoníku) a (v případě sporu) je dnes ponecháno plně na úvaze soudu, aby určil spravedlivou výši zadostiučnění za bolest, snížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy.

34. Toto nové pojetí není nijak revoluční; navázalo na již existující soudní praxi. Obecné soudy různých instancí se již za účinnosti předchozí právní úpravy nezdědky odchylovaly od výše náhrad uvedených ve vyhlášce č. 440/2001 Sb. na základě čl. 95 odst. 1 Ústavy, případně využívaly § 7 odst. 3 této vyhlášky umožňující přiměřeně zvýšit výši určené náhrady ve „zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele“. Takový postup shledal Ústavní soud opakovaně ústavně konformním v případech, kdy podle prováděcího předpisu určená výše náhrady nebyla přiměřená utrpěné újmě [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 50/05 ze dne 16. 10. 2007 (N 161/47 SbNU 133; 2/2008 Sb.), bod 14 a násl., nebo sp. zn. IV. ÚS 3122/15 ze dne 2. 2. 2016 (N 23/80 SbNU 275)].
35. Smyslem a účelem § 2958 občanského zákoníku je poskytnout poškozenému náhradu (zadostiučnění) za všechno strádání a utrpení, které musel v důsledku ublížení na zdraví snášet. Proto se při ublížení na zdraví penězi odčičňuje bolest, ztížení společenského uplatnění a jiné nemajetkové újmy.
36. Smyslem věty druhé § 2958 občanského zákoníku tak není stanovit „sekundární pravidlo“, jak se má při náhradě újmy na zdraví postupovat. Postup zohledňující zásady slušnosti – ekvitu či spravedlnost v konkrétním případě, respektive spravedlivé posouzení, při kterém se zohledňují všechny individuální okolnosti, včetně toho, jakým způsobem se újma na zdraví promítá do života poškozeného – je a musí být integrální součástí jakéhokoli nahrazování újmy na zdraví. Proto není požadavek slušné náhrady v případě náhrady za snížení společenského uplatnění (trvalých následků) slučitelný s výše uvedeným etiologickým přístupem.
37. Ústavní soud nepochybuje, že slušnost v sobě zahrnuje zejména požadavek ohleduplnosti vůči poškozenému, tolerance k jeho utrpení a taktéž akcent na výši náhrady újmy odpovídající konkrétním okolnostem případu [shodně Bezouška, P. § 2958 (Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví) in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1709–1710, body 29–30]. Zásady slušnosti jsou tedy nedílnou součástí stanovení výše náhrady i podle § 2958 občanského zákoníku (jako celku); představují nepomenutelné „primární pravidlo“. Odškodnění poskytované na základě § 2958 občanského zákoníku musí být plné a spravedlivé, a musí tedy respektovat zásady distributivní a korektivní spravedlnosti včetně zásad slušnosti jako spravedlnosti v rámci posouzení konkrétního případu (blíže Doležal, T., Melzer, F., in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář, opětovně citováno, s. 998).
38. Samostatně stojící zdůraznění zásad slušnosti ve větě druhé § 2958 občanského zákoníku je proto třeba chápat především jako připomenutí, že by soudy měly mít při stanovování konkrétní výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví vždy na paměti – a to i při užití objektivizujících kritérií – právě individuální okolnosti. Ustanovení § 2958 občanského zákoníku by bylo nutné vykládat v duchu zásad slušnosti vždy, a to i bez výslovného normativního odkazu v jeho větě druhé.
39. Z výše uvedeného je zřejmé, že právě a jedině za užití zásad slušnosti lze při řešení konkrétní věci obecným soudem dosáhnout ústavně konformního posouzení výše náhrady újmy respektující základní práva poškozeného. Jelikož se zároveň jedná o derivát jiných, obecnějších právních principů (zejména přiměřenosti a spravedlnosti soudního rozhodování), i v případě zrušení napadeného ustanovení by musely být obecnými soudy respektovány.
40. Nelze proto přisvědčit názoru navrhovatele, že je napadené ustanovení nepřipustně neurčité a vede k nepředvídatelnosti práva a soudního rozhodování v míře odporující principům demokratického právního státu (tedy k rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy). Naopak. Slovní spojení „zásady slušnosti“ ve větě druhé § 2958 občanského zákoníku sice vymezuje výše popsanou právní zásadu relativně neurčitě, nikoli však tak, že by ji nebylo možno vyložit – tzn. za pomoci obvyklých interpretačních postupů [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/17 ze dne 25. 9. 2018 (N 156/90 SbNU 525; 261/2018 Sb.), bod 39].

41. Co se týče stanovení konkrétní výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví při zohlednění zásad slušnosti, nelze opomíjet, že se soud nikdy nepohybuje v interpretačním vakuu, v němž by mohlo docházet k tomu, že soudci jednotlivých obecných soudů budou do přiznané výše náhrady promítat své subjektivní, dramaticky odlišné představy o spravedlivé výši náhrady. Soudní rozhodování je co do nástrojů interpretace a aplikace právních norem omezeno mimo jiné nutností přihlížet k požadavku zajistit předvídatelnost soudního rozhodování (§ 13 občanského zákoníku a ústavní principy předvídatelnosti práva a právní jistoty), což vyžaduje brát do úvahy ustálený (nebo ustalující se) výklad soudní praxe.
42. Již z výše řečeného přitom vyplývá, že princip plné náhrady újmy a princip přiměřenosti, jako další principy pramenící z ústavního pořádku, vedly zákonodárce k přijetí úpravy, která záměrně ponechala širokou úvahu soudům rozhodujícím o – s ohledem na konkrétní okolnosti případu spravedlivé – výši náhrady újmy na zdraví a učinila tak i pomocí zdůraznění právních zásad slušnosti v napadeném ustanovení. Výsledek, k němuž zákonodárce dospěl, není neurčitý v míře, jež by dokonce odporovala principům právního státu.
43. Také příbuzné právní řády zakotvují pro stanovení výše náhrady újmy na zdraví pouze obecná pravidla, která jsou mnohdy i stručnější než „české“ řešení. Lze odkázat např. na § 1325 rakouského občanského zákoníku ABGB (a k němu související ustálenou judikaturu rakouského nejvyššího soudu, viz např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora č. OGH 2 Ob 94/09a ze dne 15. 10. 2009, které uvádí, že pokud jde o výši náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění, nevypočítává se podle rigidních pravidel, ale je ji třeba posoudit podle celkového dopadu konkrétních okolností jednotlivého případu a na tomto základě provést posouzení). Dnes platný a účinný § 253 odst. 2 německého občanského zákoníku (do roku 2002 § 847 BGB) používá německý výraz *billige Entschädigung*, který lze vnímat jako spravedlnost, uměřenost a slušnost (tj. ekvivalent českým zákonodárcem užitých „zásad slušnosti“).
44. Navrhovatel navíc nepřímou připustil, že problém nespátřuje přímo v zákonném zakotvení povinnosti zohlednit zásady slušnosti. Do návrhu zahrnul svou představu ústavně konformního znění § 2958 občanského zákoníku, v němž k zásadám slušnosti ve větě druhé připojil zákonné zmocnění pro vydání prováděcí vyhlášky stanovící minimální výši náhrady. Z tohoto pohledu tedy shledává protiústavní nikoli to, co v zákoně je, jako spíše to, co v něm není, totiž požadavek vydání prováděcího předpisu.
45. K tomu Ústavní soud především uvádí, že plní ústavní roli tzv. negativního zákonodárce, jemuž nepřísluší vyjadřovat se k tomu, co by v zákoně mělo být, ale není, nedosahuje-li absence zákonné úpravy sama roviny rozporu s ústavním pořádkem [srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 2/15 ze dne 3. 5. 2017 (N 69/85 SbNU 193; 185/2017 Sb.), bod 103]. Již z výše uvedeného plyne, že o takový případ nejde. Přijetí navrhovatelem prosazovaného řešení by naopak popřelo principy, na nichž je účinná úprava náhrady újmy založena a které naplňují ústavní východiska náhrady újmy na zdraví. Opuštění „bodového“ systému přeneslo odpovědnost na soudce, aby vždy s ohledem na individuální okolnosti věci přiznali slušnou a plnou náhradu vyvažující vzniklou újmu. Navrhovaný „návrat k bodové vyhlášce“ by naopak těžiště rozhodování o výši náhrad znovu nepřipustně vychýlil směrem k moci výkonné, jejíž úvaha by rozhodovala o hodnotě „bodu“ i „bodovém ohodnocení“ různých újem. O výši náhrady má rozhodovat nezávislý soud na základě volného hodnocení důkazů. Ústavní soud neshledává důvod nic měnit na svých dřívějších závěrech, v nichž byl kritický k mechanickému posuzování výše náhrad újmy na zdraví, k jakému vybízela „bodová“ vyhláška č. 440/2001 Sb. (viz již dříve odkazovaný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 50/05) a které zůstává zachováno v oblasti pracovního práva (srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 2925/20 ze dne 15. 11. 2021, zejm. bod 58).

46. Ostatně i dříve vyslovené připomínky Ústavního soudu k převažující interpretaci § 2958 občanského zákoníku zohledňující Metodiku mířily přesně opačným směrem než argumentace navrhovatele. Ústavní soud již dříve konstatoval, že „z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení podle metodiky Nejvyššího soudu, neboť o odčinění újmy pojmově nelze rozhodovat na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, nýbrž je třeba výhradně vycházet z dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal ostatně s účinností od 1. 1. 2014 jasně najevo i zákonodárce“ (nález sp. zn. IV. ÚS 3122/15, bod 24). Proto Ústavní soud kritizoval i faktický odklon od deklarované podpůrnosti a obecné nezávaznosti Metodiky směrem k její stále rigidnější aplikaci (obsáhle nález sp. zn. I. ÚS 1010/22). Takový postup je totiž rozporný se smyslem a účelem zákonné úpravy náhrady nemajetkové újmy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2706/19 ze dne 21. 4. 2020 (N 72/99 SbNU 392), bod 24]. Jinak řečeno, Ústavní soud zdůrazňuje nutnost individualizace náhrady újmy před snahou o její unifikaci (srov. přiměřeně nález sp. zn. II. ÚS 2925/20, bod 58, k odškodňování pracovních úrazů podle „bodové vyhlášky“). A právě tomuto přístupu odpovídá (zákonodárcem zamýšlená) relativní neurčitost zákonné úpravy, která poskytuje dostatečnou flexibilitu posoudit každý případ podle jeho individuálních okolností v rámci soudcovského uvážení.
47. Ústavní soud tedy neshledal, že by bylo napadené ustanovení občanského zákoníku rozporné s principy právního státu v jeho formální dimenzi, a jako takové by muselo být zrušeno.
48. Druhá rovina navrhovatelovy argumentace se vztahuje k Metodice a faktickým i právním problémům s ní spojeným.
49. Je zřejmé, že s ohledem na požadavek právní jistoty není a nemůže být výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví soudy stanovována zcela nepředvídatelně nebo bez limitů. Soudní praxe i odborná veřejnost si toho byly vědomy již v období diskusí o změně koncepce určování výše náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, dávno před nabytím účinnosti občanského zákoníku. Z důvodů snahy o posílení právní jistoty a předvídatelnosti práva v období těsně před a po nabytí účinnosti občanského zákoníku a dalších souvisejících právních předpisů v roce 2014 bylo proto přistoupeno (v souladu s předpokladem uvedeným v důvodové zprávě k občanskému zákoníku, že si soudní praxe vytvoří vlastní zásady pro odškodňování) k vytvoření nezávazné Metodiky. Ta se stala pomůckou a oporou pro (potenciální) poškozené a jejich právní zástupce i pro soudy při stanovování výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví. Význam Metodiky však nebyl omezen na soudní řízení. Určité vodítko poskytla i těm poškozeným, kteří z nejrůznějších důvodů (např. kvůli obavám z dalšího prohloubení traumatu) o náhradu újmy usilují mimosoudní cestou, ale i např. pro pojišťovny, které v jejím duchu mohly nastavit adekvátní pojistná schémata pro řešení škodných událostí. Právní praxi tak pomohla snáze přijmout změnu koncepce a nezávazně objektivizovat utrpěnou újmu na zdraví, včetně kvantifikace výše náhrady [obdobně viz nález sp. zn. I. ÚS 1010/22, především v jeho části VI. c) k obsahu Metodiky a v bodě 44]. Zároveň Metodika reprezentuje chtěný odklon od paušalizujícího pohledu vyhlášky č. 440/2001 Sb., která ignorovala dopady do budoucího života člověka (poškozeného) a stanovením fixní „hodnoty bodu“ již neodrážela ekonomickou realitu.
50. Z judikatury Ústavního soudu ovšem jasně plyne, že vzhledem ke smyslu a účelu § 2958 občanského zákoníku i povaze Metodiky je nutno Metodiku chápat jako nikoli závazný, ale pouze podpůrný podklad pro stanovení výše náhrady nemateriální újmy za vytrpěnou bolest a ztížení společenského uplatnění (k tomu viz např. navrhovatelem zmiňovaný nález sp. zn. I. ÚS 1010/22 nebo sp. zn. IV. ÚS 3122/15, bod 24). Stanovení výše náhrady nesmí jen mechanicky kopírovat výpočet podle Metodiky (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2221/22 ze dne 2. 5. 2023, bod 29). Nejde o „zastřený“ závazný prováděcí předpis k větě druhé § 2958 občanského zákoníku a soudy s ní nemohou jako se závazným právním předpisem nakládat. Obecné soudy nejsou povinny věrně Metodiku aplikovat, ale dbát o předvídatelnost vlastního rozhodování o náhradě újmy na zdraví v souladu s principem plné náhrady újmy a zásadami slušnosti. Právě tyto principy jsou obecné soudy povinny ve svých rozhodnutích promítnout, k čemuž je Nejvyšší soud vede mj. v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2207/2020.

51. V současné době praktický význam samotné Metodiky částečně klesá, neboť se během již více než desetileté aplikace „propsala“ do rozhodovací praxe jak Nejvyššího soudu, tak i obecných soudů tím, že byla aprobeována její kritéria (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1361/2021, usnesení sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 ze dne 1. 11. 2017, publikované pod č. 7/2019 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, a rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2635/2018 ze dne 2. 5. 2019, publikovaný pod č. 12/2020 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek). Obecné soudy by měly být schopny zajistit naplnění principů právní jistoty a předvídatelnosti práva standardními nástroji, včetně nástrojů Nejvyššího soudu pro sjednocování judikatury (srov. apel Ústavního soudu na zvážení využití oprávnění k přijetí sjednocovacího stanoviska Nejvyšším soudem v nálezu sp. zn. I. ÚS 1010/22, bodě 43).
52. Navrhovatel vybídl Ústavní soud k posouzení řady praktických problémů spojených s používáním Metodiky v praxi, ale také okolností vzniku Metodiky v roce 2013 či postupu Ministerstva spravedlnosti při úpravě znaleckých odvětví. Ústavní soud však, s ohledem na výše uvedené, připomíná, že předmětem jeho přezkumu mohla být pouze napadená část zákona, a to pouze z hlediska referenčního rámce pro přezkum ústavnosti, jímž je primárně ústavní pořádek. Není-li právní předpis interpretován v souladu s ústavním pořádkem, není to důvodem pro jeho zrušení, ale musí být proszazena jeho ústavně konformní interpretace [tzv. princip priority ústavně konformního výkladu před derogací, viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) nebo sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 70].
53. K požadavkům na ústavně konformní výklad § 2958 občanského zákoníku zohledňující Metodiku se Ústavní soud vyjádřil výše. Ovšem sama existence Metodiky jako nezávazné pomůcky pro aplikační praxi vztahující se ke konkrétnímu ustanovení zákona a její tvrzené vady (postup některých soudců Nejvyššího soudu, postup Ministerstva spravedlnosti atp.) by nemohly být důvodem pro zásah Ústavního soudu v podobě zrušení napadeného ustanovení zákona. Proto se Ústavní soud navrhovatelem tvrzenými nedostatky Metodiky podrobněji nezabýval. I kdyby totiž některé navrhovatelovy výhrady byly oprávněné (k čemuž se Ústavní soud nijak nevyjadřuje), nemohlo by to vést ke zrušení napadeného ustanovení.

VII.

Závěr

54. Ústavní soud neshledal, že by napadená věta druhá § 2958 občanského zákoníku byla rozporná s ústavním pořádkem, zejména s principy právního státu v jeho formální dimenzi (principy předvídatelnosti práva a právní jistoty). Zásady slušnosti představují elementární požadavek pro jakékoli posuzování náhrady újmy na zdraví. Jde o obecně formulovaný a významově široký (neurčitý) právní pojem. Jeho smyslem je poskytnout soudům prostor pro rozumné a spravedlivé posouzení věci v kontextu jejich individuálních okolností, za které pak nesou odpovědnost.
55. Podobně jako dříve v nálezu sp. zn. I. ÚS 1010/22 (jeho bodě 56) Ústavní soud připomíná, že obecné soudy při práci s Metodikou – jako výkladovou pomůckou – musí do svých úvah promítnout její nezávazný charakter, jakož i její obsahové limity. Rozhodnutí musí vždy vést ke spravedlivému určení výše náhrady újmy na zdraví v souladu s principem plné náhrady a zásadami slušnosti. Je tedy zjevné, že řešením problémů, které se při aplikaci § 2958 občanského zákoníku mohou objevit, není zrušení jeho věty druhé, nýbrž vhodná, důsledně ústavně konformní interpretace a aplikace tohoto ustanovení.
56. Z uvedených důvodů Ústavní soud návrh podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu jako nedůvodný zamítl.

Předseda Ústavního soudu:

JUDr. Baxa v. r.

ISSN 3029-5092

Vydavatel: Ministerstvo vnitra, Nad Štolou 3, poštovní schránka 21, 170 34 Praha 7 • **Redakce Sbírky zákonů a mezinárodních smluv:** Ministerstvo vnitra, nám. Hrdinů 1634/3, poštovní schránka 155/SB, 140 21, Praha 4, telefon: 974 817 289, e-mail: sbirka@mvcz.cz • Sazba: Tiskárna Ministerstva vnitra, Bartůňkova 1159/4, poštovní schránka 10, 149 00 Praha 11-Chodov • **Právně závazná elektronická verze Sbírky zákonů a mezinárodních smluv je k dispozici na www.e-sbirka.cz** • Tištěnou verzi částky Sbírky zákonů a mezinárodních smluv lze objednat u Tiskárny Ministerstva vnitra, telefon: 974 887 312, e-mail: info@tmv.cz, www.tmv.cz • Předplatné je od 1. 1. 2024 ukončeno.